

Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn (Ds 2018:23)

(Ju2018/03507/L5)

1. Inledning

Uppsala universitet (Juridiska fakultetsnämnden) har som remissinstans fått att yttra sig över Ds 2018:23 Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskriptionstid för allvarliga brott mot barn. Fakultetsnämnden instämmer i huvudsak i de överväganden och analyser som utredaren gjort men anser att vissa ytterligare förtydliganden bör göras vad gäller den föreslagna lagstiftningens omfattning och tillämpning.

Utredningen presenterar utförligt, både med hänsyn till skyddsintresse och processekonomiska skäl, fördelar och nackdelar med en placering av barnpornografibrottet i 16 kap. respektive 6 kap. brottsbalken. Juridiska fakultetsnämnden har övertygats om att skälen mot att flytta brottet från 16 kap. till 6 kap. överväger, och tillstyrker den del av förslaget som innebär att någon sådan förändring inte genomförs. Det finns andra och bättre sätt att lagstiftningsvägen uppnå en del av de förbättringar för barn som kan vara önskvärda. Även om Fakultetsnämnden i allt väsentligt kan instämma i de analyser och bedömningar som redovisats i departementspromemorian, samt de ställningstaganden som lämnas av utredaren, lämnas nedan följande kommentarer.

2. Barnpornografibrottet

Straffbestämmelsen om barnpornografibrott har, som utredaren framhåller, flera skyddsintressen. I förarbetena beskrivs brottet som dels ett skydd för det enskilda barnet mot att utnyttjas i barnpornografi, dels ett skydd mot den kränkning som en barnpornografisk bild innebär för barn i allmänhet. Bestämmelsen är alltså avsedd att skydda både det enskilda barnet och barn i allmänhet. Det sistnämnda intresset kopplas bl.a. till den preventiva tanken att befattningsmed barnpornografiskt material medför att fler barn riskerar att utsättas för sexuella övergrepp och utnyttjas i barnpornografiska sammanhang. Fakultetsnämnden finner att det fortfarande finns skäl att beakta dessa skyddsintressen, och att inte negligera den del som avser barn i allmänhet.

I departementspromemorian framhålls att en flytt av barnpornografibrottet till 6 kap. brottsbalken kan medföra ett ökat fokus på det enskilda barnet som skyddsintresse och därmed det enskilda barnets rättigheter i rättsprocessen. Vid en bedömning av om en enskild person ska anses vara målsägande är frågan om brottet riktat sig mera uttalat mot en identifierad person och om denna är bärare av det intresse som brottet ska skydda. Barnpornografibrottet avser att skydda såväl det enskilda barnet som barn i allmänhet, som framgått ovan. Den som brott riktar sig mot är målsägande, enligt 20 kap. 8 § sista stycket rättegångsbalken (RB). Barnpornografibrottets placering i 16 kap. BrB avgör således inte om det enskilda barnet betraktas som målsägande och därmed får rätt till sådan delaktighet i processen. I debatten har ibland felaktigt framförts att ställning som målsägande skulle ge rätt till skadestånd. Det är snarare tvärtom, dvs. den som har lidit skada, alltså har rätt till skadestånd, är målsägande. Även den som blivit förnärad av brottet, för att fortsätta med formuleringar hämtade från 20 kap. 8 § RB, är målsägande.

2005 års barnpornografiutredning har i SOU 2007:54 på ett förtjänstfullt sätt utvecklat sin syn på målsägandebegreppet. Utredningen gjorde bedömningen att enskilda barn som avbildas i barnpornografisk bild normalt är att anse som målsägande vid barnpornografibrott, även om frågan måste prövas individuellt. Detta ställningstagande gjordes redan med nuvarande placering av brottet i 16 kap. BrB. Denna uppfattning delar Fakultetsnämnden. Frågan om vem som är målsägande är inte en fråga om brottstyp utan om en person är så direkt berörd av brottet att denne bör betros med att väcka åtal i de fall åklagare väljer att inte göra det. Vad Juridiska fakultetsnämnden vill ha sagt är att frågan om en person ska betraktas som målsägande inte kan regleras genom lagstiftning, utan den avgörs av tolkning av 20 kap. 8 § rättegångsbalken.

En delvis annan fråga är att målsägandebegreppet inte sällan missuppfattas som helt avhängigt brottstyp och placering i brottsbalken. Skulle t.ex. poliser agera som om målsägandefrågan avgjordes av om barnpornografibrottet var placerat i 6 eller 16 kap. BrB är detta snarare en utbildningsfråga. Motsvarande kan sägas om Polisens prioriteringar, efter om en brottsbeskrivning placerats som ett brott mot person och/eller brott mot staten, dvs. att dessa kan göras av andra skäl än placeringen i brottsbalken.

Fakultetsnämnden vill passa på att påminna om att inte enbart resursfrågor utan även konkurrensöverväganden och processekonomiska skäl bidrar till att förundersökningar inte kommer att utvidgas till alla barn som avbildats på de ofta stora mängder av barnpornografibilder som kan förekomma i en förundersökning, även om brottet skulle flyttas till ett annat kapitel i brottsbalken. Givetvis finns andra skäl för att dessa barn ska få den hjälp och det stöd som de behöver, men förundersökningen har som centralt syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl för åtal finns samt att bereda målet inför huvudförhandlingen på sätt som anges i 23 kap. 2 § RB.

Målsägandebitråde kan förordnas för den som är målsägande i mål om brott i 6 kap. BrB, enligt 1 § första stycket 1 lagen (1988:609) om målsägandebitråde, men även för målsägande i mål om barnpornografibrott kan sådant biträde förordnas, enligt punkt 3 som avser andra brott. För att säkerställa att barn i dessa fall får ett målsägandebitråde föreslår Fakultetsnämnden att punkten 3 hellre ändras till att bli mindre restriktiv snarare än att systematik- en i brottsbalken förändras för att oftare målsägandebitråde ska förordnas. Ett möjligen ännu bättre förslag skulle kunna vara att barnpornografibrott uttryckligen nämns i en egen punkt i 1 §.

Beträffande benämningen av brottet som ”barnpornografi” anser Fakultetsnämnden att begreppet kan anses missvisande med hänsyn till kopplingen till begreppet ”pornografi”. Fakultetsnämnden kan se skäl för att överväga en lämpligare benämning än barnpornografibrott, men instämmer även här i de överväganden utredaren har gjort. Ska någon ändring göras bör det finnas avgörande skäl för att göra den. De alternativa förslag som framförts har nackdelar som inte uppvägs av fördelarna. Jurister brukar inte tillskriva brottsbenämningen lika stor betydelse som andra ger den. Juridiska fakultetsnämnden har noterat att ett flertal andra brott har ”döpts om” under senare år utan att någon påverkan på människors beteende kan skönjas. I dessa tider av ökande repression har Fakultetsnämnden svårt att förstå varför normalgrad och ringa grad av barnpornografibrott inte kan få kallas just barnpornografibrott, med tillägget ringa brott för den mindre allvarliga svårhetsgraden. Att införa ordet ringa i en brottsrubricering kan uppfattas som en nedvärdering av dess klandervärdhet (i stil med ”det var bara ringa”), men Fakultetsnämnden är medveten om att denna lagstiftningsteknik förekommer allt oftare.

Vad gäller förslagen till omnämnande av fler försvårande omständigheter i lagtext och höjt minimistraff för grovt brott kan Fakultetsnämnden i allt väsentligt instämma i de analyser och bedömningar som görs, liksom i de förslag som lämnas av utredaren för just detta brott (även om Fakultetsnämnden i regel argumenterar emot förslag som innebär ökad repression). Förslaget att införa ansvar för oaktsamhet avseende ålder, motsvarande 6 kap. 13 § BrB, finns inte något att invända mot.

3. Preskription för allvarliga brott mot barn

Fakultetsnämnden instämmer i allt väsentligt i de analyser och bedömningar som görs avseende preskription, liksom i de förslag som lämnas av utredaren. Svårigheterna med att utreda och lagföra brott som begicks för mycket lång tid sedan ska dock inte underskattas. Inte heller kan bortses från grunderna för preskriptionsinstitutet, särskilt om gärningsmannen också var relativt ung när brotten begicks. Viss försiktighet är tillräddig med att ytterligare utöka listan i 35 kap. 2 § BrB. I viss mån kompenserar de hänsyn som kan tas till den långa tid som förflutit vid påföljdsbestämningen, enligt 29 kap. 5 §

första stycket 3 BrB, och därmed för tillämpning av rättegångsbalkens olika alternativ.

4. Särskilt om konkurrens och 6 kap.

Fakultetsnämnden har givetvis tagit del av de skäl som utredaren redovisat i departementspromemorian och följt debatten avseende fördelar med att flytta barnpornografibrottet från 16 kap. till 6 kap. BrB. Till dessa argument kan läggas att det finns en uppenbar risk att om brottet placerade i 6 kap. skulle konkurrensöverväganden kunna leda till att detta brott uppfattas som subsidiärt till andra brott i detta kapitel. Det kan te sig lättare att i dag döma för båda brotten i brottskonkurrens när barnet först utsatts för brott enligt dagens 6 kap. och samtidigt eller senare barnpornografibrott förövas avseende bilder från övergreppet. Risken finns att synen på konkurrensen glider iväg till att bli sådan att det döms för endast ett brott, om än kanske grövre, om brotten finns i samma kapitel. Även konkurrens med andra brott mot person, som 3 och 4 kap. BrB, är uppmärksammas i departementspromemorian, och motsvarande farhågor kan framföras för dessa.

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av universitetslektorerna Malou Andersson och Lena Holmqvist i samråd med professor Bengt Lindell. Yttrandet har på delegation avgivits av Juridiska fakultetens dekanus, professor Mattias Dahlberg.

Mattias Dahlberg